

СИМОНЕНКО

Тетяна Василівна — кандидат наук із соціальних комунікацій, науковий співробітник Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, tsimonenko@gmail.com

УДК 001:004.91

БІБЛІОМЕТРИКА УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ

За матеріалами наукового повідомлення
на засіданні Президії НАН України
10 грудня 2014 року

Констатовано доцільність поєднання якісних (експертних) і кількісних (бібліометричних) методів оцінювання результативності наукової діяльності. Наведено концептуальні засади побудови інформаційно-аналітичної системи «Бібліометрика української науки». Висвітлено джерельну базу системи — бібліометричні платформи світових агрегаторів науково-інформаційних ресурсів. Розглянуто можливості розробленого алгоритмічно-програмного інструментарію аналітичних обчислень над представленими в системі даними. Зроблено висновок про необхідність підвищення інтернет-активності вчених для поліпшення їх видимості в бібліометричних системах.

Ключові слова: бібліометричні показники, експертний висновок, інформаційно-аналітична система, Web of Science, Scopus, Google Scholar.

Налагодження змістовного діалогу вчених України з владними структурами та суспільством потребує створення інформаційно-аналітичної системи моніторингу наукової діяльності. Така система має надати суспільству прозору картину стану наукового середовища і дані для наступної експертної оцінки ефективності діяльності вчених і наукових установ.

Світовий досвід оцінювання наукової діяльності (США, Велика Британія, Китай, Індія, Росія) свідчить про доцільність одержання експертного висновку на підставі низки бібліометричних показників. Зокрема, Комітет з науки та технологій британського парламенту вимагає вважати індекси цитування допоміжними показниками — основним є експертний висновок. Критеріями при атестації вченого є 4 найвагоміші праці за останні 5 років, а також формулювання наукового внеску, що міститься в них. Така система атестації спонукає до підвищення якості публікацій, а не їх кількості.

«Британську модель» оцінювання результативності науковців узято за основу при створенні інформаційно-аналітичної системи «Бібліометрика української науки». Джерельна база

системи — бібліометричні показники наукометричних платформ Web of Science (WoS), Scopus, Ranking Web of Research Centers, Російський індекс наукового цитування (РИНЦ), а також бібліометричні профілі вчених у Google Scholar.

Слід зазначити, що у світі є кілька десятків баз даних з наукометричним інструментарієм. Однак жодна з них не є вичерпним джерелом переліку видань, що становлять її основу, і хоча різні бібліометричні платформи укладають між собою угоди про обмін посиланнями, все одно їх потужності в цьому плані залишаються обмеженими, що позначається на об'єктивності розрахунків.

Найавторитетніші комерційні бібліометричні системи — WoS корпорації Thomson Reuters та Scopus корпорації Elsevier опрацьовують менш як 2% українських наукових фахових видань (відповідно 18 і 33 журнали у 2013 р.).

Не викликає сумніву доцільність проведення заходів щодо входження наукових періодичних видань України у вищезгадані бібліометричні системи. Для цього редакціям часописів необхідно звернути увагу на низку критеріїв, які враховують під час прийняття рішення про включення журналу до таких систем: наявність ISSN, відповідність міжнародним видавничим стандартам, авторитетна редакція, регулярність виходу, рецензування всіх статей, якісні англійські реферати, пристатейна бібліографія латиницею або транслітерованою кирилицею, унікальність тематики, онлайн-доступ до повних текстів, англійська домашня сторінка журналу тощо [1]. Водночас потрібно врахувати глибинну причину суттєвих розбіжностей між науковим доробком українських учених і ступенем його представлення в бібліометричних системах корпорацій Thomson Reuters і Elsevier. Вона полягає в політиці цих корпорацій, спрямованій на спонукання науковців усього світу до опублікування результатів своєї дослідницької діяльності в певному колі англійських журналів на комерційних засадах. Тому «коефіцієнт корисної дії» заходів щодо включення української періодики у згадані системи не може бути значним.

Натомість низка загальнодоступних міжнародних бібліометричних баз і репозитаріїв (Ulrich's Periodicals Directory, Directory of Open Access Journals, WorldCat (OCLC), Academic Journals Database, РИНЦ тощо) «очікує» наші наукові журнали. Входження до них дозволить поліпшити «видимість» вітчизняних видань у глобальних інформаційних мережах, підвищити їх бібліометричні показники, а загалом забезпечити формування позитивного іміджу української науки.

Концептуальні засади побудови інформаційно-аналітичної системи «Бібліометрика української науки» передбачають залучення вченого як ключового суб'єкта наукових комунікацій до формування її інформаційних ресурсів. Можливість такого підходу забезпечується наявністю в середовищі Google Scholar створених науковцями бібліометричних профілів, у яких представлено сферу їх наукової діяльності, впорядковані списки публікацій, індекси та діаграму цитувань, коло наукових інтересів тощо [2]. У цілому бібліометричний профіль можна розглядати як візитівку вченого в Інтернеті. Станом на грудень 2014 р. українські науковці створили понад 4 тис. таких візитівок, і їх кількість збільшується. Сьогодні є бібліометричні профілі як відомих усього світові вчених — академіків В. Вернадського, М. Боголюбова, В. Глушкова (їх створювали учні й послідовники), так і початківців, що мають по кілька публікацій. Для отримання цілісної картини стану академічного середовища інформацію з бібліометричних профілів доповнюють кількісними показниками з WoS, Scopus, Ranking Web of Research Centers, РИНЦ.

Враховуючи той факт, що сьогодні Google Scholar є відправною точкою для багатьох дослідників, провідні комерційні системи намагаються не втратити своїх передплатників. Так, на офіційному сайті корпорації Thomson Reuters розміщено інформацію про співпрацю з Google Scholar [3]. Неважко припустити, що й корпорація Elsevier виявить бажання зробити те саме. Тому використання Google Scholar дозволяє одержувати й дані з вищезгаданих

комерційних систем за наявності ліцензійного доступу до них.

Розроблений алгоритмічно-програмний інструментарій системи «Бібліометрика української науки» забезпечує статистичне оброблення даних з бібліометричних профілів для одержання широкого спектру аналітичних матеріалів щодо наукового потенціалу України. Вже тепер у першому наближенні можна оцінити внесок дослідників як виробників інформації у світовий інформаційний масив, а також отримати результати розподілу вчених за галузями знань, установами, відомствами, регіонами.

Створена система представлена на порталі НБУВ за адресою <http://www.nbuv.gov.ua/brpu/> і функціонує в тестовому режимі. Її розвиток передбачає насамперед розширення інформаційно-ресурсної бази — повне охоплення наявних профілів, доповнення їх бібліометричними показниками WoS, Scopus, РИНЦ для одержання більш об'єктивної в статистичному плані картини стану науки в Україні.

Отже, найбільш обґрунтованим і об'єктивним базисом для аналізу наукової діяльності вважаємо інтеграцію якісних і кількісних методів оцінювання результатів наукової діяльнос-

ті вчених та наукових інституцій за допомогою проведення експертного аналізу матеріалів, отриманих у ході формалізованого бібліометричного дослідження.

Україні доцільно мати власну інформаційно-аналітичну систему моніторингу науки. Наявність такої системи — ознака рівня наукової та інформаційно-технологічної культури нації. Вона має функціонувати на засадах конвергенції зі світовими бібліометричними платформами, яку забезпечує «Бібліометрика української науки».

Вітчизняним ученим слід підвищити інтернет-активність для поліпшення їх видимості в бібліометричних системах, що сприятиме налагодженню конструктивного діалогу з владними структурами та суспільством у цілому, а загалом забезпечить формування позитивного іміджу української науки.

Доповідач висловлює велику подяку за підтримку цієї роботи заступнику генерального директора Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського В.М. Горовому; співробітникам відділу бібліометрії та наукометрії Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, а особливо його завідувачу кандидату технічних наук Л.Й. Костенку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Соловяненко Д. Політика індексації видань у наукометричних базах даних Web of Science та SciVerse Scopus // Бібл. вісник. — 2012. — № 2. — С. 6—21.
2. Костенко Л.И., Жабин А.И., Копанева Е.А., Симоненко Т.В. Карта науки в библиометрических портретах ученых // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. — 2014. — Вып. 12. — С. 70—75.
3. Web of Science. — <http://wokinfo.com/googlescholar/>.

Т.В. Симоненко

Национальная библиотека Украины имени В.И. Вернадского
пр. 40-летия Октября, 3, Киев, 03039, Украина

БИБЛИОМЕТРИКА УКРАИНСКОЙ НАУКИ

Констатирована целесообразность сочетания качественных (экспертных) и количественных (библиометрических) методов оценки результативности научной деятельности. Представлены концептуальные основы построения информационно-аналитической системы «Библиометрика украинской науки». Освещена источниковая база системы – библиометрические платформы мировых агрегаторов научных изданий. Рассмотрены возможности разработанного алгоритмическо-программного инструментария аналитических вычислений над представленными в системе данными. Сделан вывод о необходимости повышения интернет-активности ученых для улучшения их видимости в библиометрических системах.

Ключевые слова: библиометрические показатели, экспертное заключение, информационно-аналитическая система, Google Scholar, Web of Science, Scopus.

T. Symonenko

The Vernads'kyi National Library of Ukraine
3 Sorokarichchya Zhovtnya Prospect, Kyiv, 03039, Ukraine

BIBLIOMETRICS OF UKRAINIAN SCIENCE

Advisability of combining qualitative (made by commission of experts) and quantitative (bibliometric) methods of evaluating research effectiveness is shown. Conceptual foundations of informative and analytical system “Bibliometrics of the Ukrainian Science” are represented. The source base of the system – bibliometric platforms of world aggregates of research and informative resources, is highlighted. Capabilities of the elaborated algorithmic and program tools of analytical calculations over the data, which are represented in the system, are examined. The conclusion is made about the necessity of higher Internet activity of scientists for improvement of their visibility in bibliometric systems.

Keywords: bibliometric indicators, expert opinion, informative and analytical system, Google Scholar, Web of Science, Scopus.